

тренуцима. Он није заборавио мисао филозофа Имануела Канта према којој „дела човека морају бити таква да могу постати закон за будућност” (297), па је његов израз о победи врлине епилог ове кантовске мисли. Победа врлине једног од највећих оријенталиста, дипломата, али и људи које је имало српско друштво омогућила је спајање и потенцијално динамичније уједињавање српског народа у његовом највећем и најширем опсегу, а то је управо културолошки слој народа. И то је већ и више него довољно за један животни век.

Др Луна ГРАДИНШЋАК
Научни сарадник
lunagradin@gmail.com

ФОТОГРАФИЈА КАО ДОКУМЕНТ

Рајко Каришић, *Два века Матице српске. Свечана академија – фотомонографија*, Матица српска – ауторско издање, Нови Сад – Београд 2026

Фотомонографија Рајка Каришића *Два века Матице српске. Свечана академија* припада оним публикацијама које документарну функцију фотографије вешто преображавају у нешто сложенији израз културног памћења. Повод настанка ове публикације је обележавање два века постојања Матице српске, а то само по себи упућује на значај и потребу институционалног памћења. Вредност овакве врсте визуелних издања, посебно у години јубилеја, налази се у томе што свечани тренутак смештају у шири симболички поредак, повезујући просторе и свечане чинове у јединствену представу о трајању најстарије српске књижевне, културне и научне установе. Ове фотографије се, дакле, могу посматрати и као специфичан прилог историји Матице српске из перспективе фотграфског промишљања једне институције и једног јубилеја. Фотографија у овој књизи преузима улогу документа који бележи простор и присуство и организује их у складу са одређеном културном идејом. Идеја аутора ове књиге почива на уверењу да се трајање институције исказује видљивим облицима памћења, као што је фотографија, али и портрети, књиге, јавна признања, здања итд.

Композиција фотомонографије има промишљену унутрашњу логику. Уводни низ фотографија посвећен здањима значајним за историју Матице српске успоставља темељну просторну осу фотомонографије. Текелијанум, Платонеум и новосадске куће и задужбине, као и здање Матице српске, тзв. Трандафилкино здање, представљени су као места културног памћења. У њима је видљива историја установе која је током

два века мењала градове (Пешта, Нови Сад) и просторе, друштвене околности, историјске контексте. Једино што је остало стално јесте континуитет мисије и циљ институције, усмерен ка очувању и развијању српске науке и културе.

Фотографија Рајка Каришића је мирна и лишена наглашене експресивности. Поступак фотографисања чини се усклађеним са институционалним карактером Матице српске. Тако институција која је два века градила културни континуитет, ослањајући се на знање, стрпљење, задужбинарство и одговорност, добија у овој фотомонографији фотографско уздарје. Управо зато чини се да је најуспелији део ове књиге управо повезивање документарног и јубиларног приступа. Фотографије бележе тренутак, али га истовремено укључују у шири поредак памћења. Тако фотомонографија распоређује јубиларне садржаје у структуру која сугерише континуитет и трајање.

После фотографија старих здања Матице српске и информативног текста о историји Матице српске налази се део посвећен изложби „Уметничка збирка Матице српске” (ауторка изложбе Станислава Јовановић Миндић). У тим фотографијама се открива важна димензија идентитета Матице српске, њена повезаност са визуелном репрезентацијом. Странице које су посвећене државним признањима уносе у књигу свечани и јавни тон, а средишње место фотомонографије припада свечаној академији у Српском народном позоришту. У том делу књига добија своју унутрашњу драматургију у којој су заједно представљени сцена, учесници, глумци, хор и публика, али и генералне пробе и припремне активности. Позоришни простор у Каришићевом приказу омогућава да се програм свечане академије сагледа као симболичка слика трајања Матице српске. Његов приступ остаје документарно уздржан, али уједно показује свест о симболичкој тежини јубилеја и о потреби да се његов визуелни облик сачува у примереној фотографској форми. Код Каришића се унутар протоколарних момената препознају тренуци сабраности и саборности. Због тога догађаји документовани у овој фотомонографији делују као уређен приказ једног културног догађаја. Имајући у виду да је реч о књизи која има превасходно документарну функцију, кадар је стабилан и композиционо прегледан. Након фрагмента о свечаној академији приказани су текст и фотографије са парастоса оснивачима, члановима, сарадницима и добротворима Матице српске, а потом фотографије са програма „Песници своје *Лейойису* и својој Матици”, у којем је учествовало дванаест песника, који су стихове посветили Матици српској и *Лейойису Матице српске*. Забележена је и изложба Рукописног одељења Матице српске – „Два века Матице српске (1826–2026). Историјат, обиље и јединство једне кошнице”, али и изложба Библиотеке Матице српске „Двеста година Матице српске и Библиотеке Матице српске”. Затим, у фотомонографији се појављују и фотографије са Свечане

седнице Матице српске са уручењем Змајеве награде Матице српске и са конференције за штампу поводом Змајеве награде Матице српске, чиме се јубиларни оквир повезује са редовним облицима јавног деловања Матице српске. Ту су и спискови председника Матице српске и секретара Матице српске. Оваквим распоредом визуелне грађе фотомонографија развија хронолошко-тематски ток. Распоред фотографија и смењивање тематских целина обликују посебан тип наратива, због чега фотомонографија добија јасну документарну функцију.

Синтетички гледано, Каришићева књига настоји да визуелно организује јубиларне програме и да их прикаже као повезан културни догађај. Због тога посебну вредност овакве публикације треба тражити у томе да један свечани тренутак претвара у трајно сведочанство, односно бележи атмосферу, просторе, учеснике и програме који су део прославе јубилеја Матице српске, остављајући на тај начин будућим генерацијама могућност да стекну јасан увид у начин на који је овај јубилеј замишљен. Фотографија је у оваквом издању посебно погодна за обликовање визуелног сведочанства о свечаним и институционално важним догађајима. Захваљујући таквом запису јубилеј остаје доступан и онима који нису непосредно учествовали, а сама публикација остаје као ослонац за будућа подсећања. На тај начин фотографија продужава трајање свечаног чина и уводи га у стабилнији поредак културне документације.

Због свега наведеног ова фотомонографија, настала у години јубилеја Матице српске, може се разумети као вредан визуелни запис о значајном јубилеју. Њена функција је да фотографски обликује један свечани тренутак и да га уведе у корпус јубиларних сведочанстава, како би будући читаоци могли стећи увид о јубиларним активностима Матице српске. Истовремено, ова фотомонографија показује да фотографија има двоструку улогу, фотографије су и документ и облик ауторског исказа. У тој равнотежи налази се основна вредност Каришићеве публикације, која пружа преглед визуелних садржаја који су пратили свечане активности Матице српске у години јубилеја. Значај овакве публикације треба тражити у пажљивој композицији и способности да се свечани тренутак представи и сачува без реторичког преувеличавања. Тако ова књига остаје као примерено обликован визуелни документ о јубилеју Матице српске и као сведочанство о начину на који је један институционални тренутак сачуван за будућа времена.

Др Милена Ж. КУЛИЋ

Стручни сарадник

Матица српска, Нови Сад

Одељење за књижевност и језик

milena.kulic@maticasrpska.org.rs